

Алла Рубан,

науковий співробітник

Державної науково-педагогічної бібліотеки України
імені В. О. Сухомлинського

**ВИВЧЕННЯ ІНФОРМАЦІЙНИХ ПОТРЕБ КОРИСТУВАЧІВ
ЯК УМОВА ОПТИМІЗАЦІЇ ФОРМУВАННЯ
ІНФОРМАЦІЙНОГО РЕСУРСУ
З ПИТАНЬ БІБЛІОТЕКОЗНАВСТВА
У ДЕРЖАВНІЙ НАУКОВО-ПЕДАГОГІЧНІЙ
БІБЛІОТЕЦІ УКРАЇНИ імені В. О. СУХОМЛИНСЬКОГО**

У статті проаналізовано теоретичний і практичний досвід вивчення інформаційних потреб спеціалістів різних галузей.

Представлено результати дослідження інформаційних потреб користувачів ДНПБ України ім. В. О. Сухомлинського з питань бібліотекознавства, бібліографознавства, документознавства та інформаційної діяльності, проведеного у 2010 р.

Ключові слова: інформаційні потреби, інформаційний ресурс, бібліотечний фонд, соціологічне дослідження, анкетування, інформаційне забезпечення бібліотечної галузі, Державна науково-педагогічна бібліотека України імені В. О. Сухомлинського, користувачі бібліотеки, кабінет бібліотекознавства, читання бібліотечних працівників, документи з питань бібліотекознавства, бібліографознавства, документознавства, книгознавства й інформаційної діяльності, читацький попит, пошук інформації.

Сучасний соціокультурний процес визначив основні напрями досліджень у галузі бібліотекознавства, бібліографознавства, документознавства й книгознавства, чимала частина з яких спрямована на вивчення елементів системи «документ – споживач», їхніх взаємозв'язків і взаємозалежностей. Вивчення інформаційних потреб і їхнє задоволення було й залишається ключовим питанням діяльності вітчизняних бібліотек, з яким нині пов'язана проблема комфортності та повноцінності бібліотечно-інформаційного обслуговування, тому що, як вважають спеціалісти, саме задоволення інформаційної потреби користувача є основним критерієм комфортності бібліотечно-інформаційного середовища в цілому [8, с. 65]. Крім того, однією з основних

закономірностей формування бібліотечних фондів є забезпечення їхньої відповідності інформаційним потребам суспільства. Саме інформаційні потреби є критерієм оцінки оптимального обсягу й складу фондів.

Дослідниками проблеми інформаційних потреб накопичено значний теоретичний і практичний досвід щодо їхньої сутності і природи. Першим досвідом широкого відображення результатів вивчення інформаційних запитів радянських фахівців різних галузей знань, їхніх потреб у бібліотечно-бібліографічному обслуговуванні, що проводилося проблемною комісією «Бібліотека й наукова інформація» в 1965–1969 рр., стала книга «Спеціаліст – бібліотека – бібліографія : опыт исследования профессиональных потребностей в информации» (М., 1971) [34]. Актуальними також є праці Ю. Дрешер [5], Є. Євтюхиної [6–8], М. Каргашова [10; 11], І. Кірпічової [12–14], Д. Коготкова [16], Д. Шехуріна [38; 39], в яких висвітлюються питання задоволення інформаційних потреб, а їхнє формування пов'язується безпосередньо з процесом професійної діяльності вчених і спеціалістів. Загальнотеоретичні узагальнення з цих проблем містяться у розділах докторських дисертацій М. Слободяника [32] та А. Чачко [35].

Спеціально вивчалися фахові потреби бібліотекарів в інформації. Наприкінці 90-х років ХХ ст. працівниками Національної парламентської бібліотеки України Л. Любаренко, О. Мастіпан, С. Навродською й З. Савіною у дослідженні «Соціальний портрет бібліотекаря» [30; 31; 33.] серед іншого розглянуто інформаційні потреби бібліотечних фахівців. Комплексному дослідженню проблеми інформаційних потреб бібліотекарів в аспектах їхнього вивчення, задоволення і розвитку в умовах формування інформаційного суспільства присвятила дисертацію Л. Ляшенко [20]. В ній, зокрема, проведено дослідження інформаційних потреб бібліотекарів; подано характеристику і визначено напрями вдосконалення документно-інформаційних ресурсів та інформаційного обслуговування бібліотекарів; виявлено можливості використання глобальної мережі Інтернет в представленні інформації з фаху, а також запропоновано перспективну модель інформаційного забезпечення бібліотекарів із застосуванням інформаційних та телекомунікаційних технологій, яка створює підвалини для формування єдиного галузевого інформаційного середовища і має оперативно задовольняти зростаючі інформаційні потреби бібліотечних фахівців для успішного здійснення творчої професійної діяльності.

Певний інтерес становлять статті Г. Богданова й О. Білозерської [2], С. Верещагіної й О. Лопати [19], Н. Зінчук [9], С. Масловської [21],

В. Матусевич [22], в яких приділяється увага інформаційним потребам з метою вдосконалення інформаційного обслуговування бібліотечних фахівців у відділах бібліотекознавчої літератури провідних бібліотек, а також з метою покращання бібліотечно-інформаційного забезпечення наукових досліджень.

У 1990-х рр. увагу дослідників Російської державної бібліотеки привернули економічні аспекти створення інформаційного ринку професійних послуг (навчально-освітніх, консалтингових, прогнозно-діагностичних), орієнтованих на задоволення потреб бібліотечних працівників, а також розробку стратегій наукової та видавничої діяльності бібліотек. Стан інформаційного забезпечення бібліотечної галузі Росії окреслено Л. Куштаніною, І. Осіповою та Л. Хайцевою [17; 18]. Дослідженню потреб бібліотекарів у спеціальній літературі присвячено кандидатську дисертацію Г. Райкової «Информационные потребности и ресурсное обеспечение специалистов библиотечной сферы» [28].

Починаючи з 80-х років ХХ ст. і дотепер в Україні активно проводять дослідження, в яких певною мірою аналізують читання бібліотечних працівників [4; 9; 15; 23–27; 36]. У 2002–2003 рр. кафедрою інформаційних ресурсів і сервісу КНУКіМ було проведено опитування бібліотекарів за темою «Український бібліотекар – читач», метою якого стало виявлення змісту сучасної картини читання бібліотекарів, інтенсивності читання, динаміки читацьких інтересів, їхнього впливу як особливої культуротворчої групи на читання користувачів бібліотек [23; 26]. Вивченню читання російських бібліотекарів присвячувалися дослідження «Бібліотекар як читач», результати якого висвітлювались Є. Висоцькою [3; 37], та дисертації К. Артеменко [1] й Л. Шматової [40].

У 2006 р. Державна науково-педагогічна бібліотека України імені В. О. Сухомлинського (далі – ДНПБ) розпочала фундаментальне наукове дослідження «Теоретичні засади формування всеукраїнського інформаційного ресурсу з питань психолого-педагогічної науки і освіти на базі ДНПБ України ім. В. О. Сухомлинського» (2006–2010 рр.) (науковий керівник – канд. іст. наук, ст. наук. співробітник, директор ДНПБ П. І. Рогова). Мета дослідження – формування всеукраїнського інформаційного ресурсу з питань психолого-педагогічної науки і освіти відповідно до змінюваних інформаційних потреб суспільства. У межах дослідження серед іншого розробляються наукові, організаційні та технологічні засади формування інформаційного ресурсу з питань бібліотекознавства, бібліографознавства, документознавства й інформаційної діяльності для забезпечення фахових потреб та підвищення

кваліфікації бібліотечних працівників мережі освітянських бібліотек України. Для реалізації поставлених завдань бібліотека виконує комплекс заходів, одним із яких є збирання та аналізування відомостей про інформаційні потреби користувачів ДНПБ з названої тематики. Завданнями науково-дослідної роботи передбачалося кількаразове проведення досліджень інформаційних потреб з метою їхнього порівняння й аналізування відповідності їм фондів бібліотеки.

2007 р. бібліотека провела перше анкетування користувачів у даній науково-дослідній роботі. Результати його в узагальненому вигляді представлено в статті «Формування всеукраїнського інформаційного ресурсу з питань галузевого бібліотекознавства» [29]. Для з'ясування того, наскільки удосконалилося інформаційне забезпечення користувачів – науковців і практиків бібліотечної галузі України й з метою виявлення прогалин у формуванні інформаційного ресурсу з вищезначених питань, ДНПБ 2010 р. вдруге провела опитування, об'єктом якого знову стали користувачі кабінету бібліотекознавства ДНПБ – науковці, керівники, спеціалісти, студенти.

Предмет дослідження – інформаційні потреби користувачів, стан задоволення інформаційних потреб, зміни в формуванні інформаційного ресурсу ДНПБ з питань галузевого бібліотекознавства, бібліографознавства, документознавства, книгознавства й інформаційної діяльності та його відповідність потребам користувачів.

Мета дослідження – визначення ступеня задоволеності інформаційних потреб користувачів ДНПБ в документах з питань бібліотекознавства, бібліографознавства, документознавства, книгознавства й інформаційної діяльності, виявлення напрямів та шляхів подальшого удосконалення формування інформаційного ресурсу з названих питань.

Завдання дослідження:

- виявити склад користувачів кабінету бібліотекознавства ДНПБ за рівнем освіти, науковим ступенем, професійним стажем та характером діяльності;
- проаналізувати і порівняти попит користувачів на видання з питань бібліотекознавства, бібліографознавства, документознавства, книгознавства й інформаційної діяльності за тематикою, типами і видами видань, їхньою хронологічною глибиною у 2010 та 2007 рр.;
- з'ясувати співвідношення між задоволеним та незадоволеним читацьким попитом;
- виявити джерела, за якими користувачі ДНПБ одержують відомості про інформаційні ресурси бібліотеки;

◎ визначити, які джерела вторинної інформації та які фахові періодичні видання є найкориснішими для користувачів у їхній науковій та прикладній діяльності, скласти своєрідний рейтинг періодичних видань;

◎ з'ясувати, скільки часу (в середньому) респонденти витрачають на пошук потрібної їм інформації з питань бібліотекознавства, бібліографознавства, книгознавства, документознавства й інформаційної діяльності;

◎ дізнатися, які зміни, на погляд користувачів, відбулись у формуванні інформаційного ресурсу ДНПБ з названих питань за останні 3 роки;

◎ узагальнити побажання користувачів стосовно удосконалення комплектування фонду ДНПБ України ім. В. О. Сухомлинського з питань бібліотекознавства, бібліографознавства, документознавства й інформаційної діяльності.

З березня по травень 2010 р. опитано було 90 респондентів (87 % від загальної кількості користувачів кабінету бібліотекознавства на той період). Ними стали співробітники ДНПБ (78 %), студенти Національного педагогічного університету ім. М. П. Драгоманова та Київського національного університету культури і мистецтв (12 %), співробітники Національної бібліотеки України ім. В. І. Вернадського, бібліотекарі та викладачі загальноосвітніх навчальних закладів (по 2,5 %), фахівці Національної бібліотеки України для дітей та викладачі вищих навчальних закладів (по 1 %). Більшість опитаних (42 %) – з вищою бібліотечною освітою, 35,5 % – з вищою педагогічною. Науковий ступінь кандидата наук є у 2 % респондентів.

Стаж роботи за фахом серед респондентів представлено таким чином: найбільшу групу складають молоді фахівці зі стажем роботи до трьох років (24 %); в 2007 р. ця група була на «другому місці» після спеціалістів середнього віку зі стажем роботи 16–25 років (14 % у 2010 проти 24 % у 2007); по 18 % припадає на тих, хто працює в бібліотеці 4–8 та 9–15 років. Респондентів із стажем роботи 26–40 років – 15 %. Найменшу групу, як і 2007-го, складають респонденти із стажем роботи понад 40 років – 4 %. Отже, бачимо, що більшість опитаних має невеликий досвід роботи в бібліотеці: це молоді люди, а також ті, хто змінив рід своєї діяльності і присвятив себе роботі в бібліотеці.

Більшість респондентів (31 %) займаються науковою діяльністю. Науково-практичній роботі присвячують свій час 27 %, практичній – 18 %; навчальна діяльність є основною у 9 % опитаних; роботу з навчанням поєднують 4 %; викладацькою практикою та поєднанням наукової, викладацької та управлінської діяльності зайняті по 2 % респондентів; по

1 % припадає на тих, хто поєднує наукову діяльність з викладацькою, управлінською, практичною або навчальною. Отже, під час опитування враховано думку всіх основних категорій користувачів.

Як свідчать результати анкетування, у 2010 р. найбільш необхідною інформацією з питань бібліотекознавства у респондентів була інформація з питань інновацій в галузі бібліотечної діяльності (53 %), тоді як 2007-го першість тримала теорія бібліотечної справи, яка цього разу посіла друге місце. Далі респондентами відмічені (в порядку зменшення) комп'ютеризація бібліотечної справи, історія бібліотечної справи, стандарти в галузі бібліотечної справи, довідково-бібліографічна робота, організація наукової та науково-дослідної роботи з бібліотекознавства. Показовим є те, що інформація з питань комп'ютеризації, інновацій та організації наукової й науково-дослідної роботи з бібліотекознавства піднялася в рейтингу. Це пов'язано і зі складом респондентів 2010 р. – більшість із них займалася науковою та науково-практичною роботою – і з тим, що досягнення науково-технічного прогресу все більше впроваджуються в практику роботи бібліотек.

Як і 2007 р., у 2010 р. найменше користувачів цікавлять питання фінансування бібліотек (ті ж самі 10 %) та документи з утримання бібліотечних приміщень й дизайну (10 % (2010 р.) й 13 % (2007 р.)).

У галузі бібліографознавства уподобання респондентів не змінилися; більше того, залишилися такими самими і позиції в рейтингу «популярних» тем: стандартизація, теорія бібліографії, організація й методика бібліографування, анування та реферування, історія бібліографії.

Інформація з питань класифікації документів (44 %) та історії книги і друкарства (34 %) залишається найбільш затребуваною в галузі документознавства й книгознавства. Найменшим попитом тут користуються ті ж самі статистика друку (10 %), книжкова торгівля (6 %), економіка книги та поліграфічна справа (по 3 %).

У галузі інформаційної діяльності користувачі, як і раніше, найбільше зацікавлені у документах, присвячених науково-інформаційній діяльності та інформаційному пошуку (по 58 %). У 2010 р. навіть відмічається збільшення інтересу респондентів до цих питань (2007 р. інформаційним пошуком цікавилася 54,5 % опитаних, а науково-інформаційною діяльністю – 51,5 %).

Якщо порівнювати результати досліджень 2007 та 2010 рр., то необхідно відзначити зниження інтересу респондентів до документів з історії бібліографії, книги й друкарства, документа. Це можна пояснити зменшенням кількості студентів, які вивчають бібліотекознавчі дисципліни

в навчальних закладах, а отже, мають потребу в названих документах та звертаються за ними до бібліотеки.

Специфіка потреб користувачів бібліотеки накладає свій відбиток на те, якою інформацією вони найчастіше користуються у своїй професійній діяльності. У наступному питанні ми попросили респондентів вказати у порядку першочерговості, якою саме інформацією вони найчастіше користуються. В результаті виявилось, що більшість надає перевагу повнотекстовій інформації (85 %), бібліографічна інформація є головною для 45 % респондентів, реферативна – для 3 %.

Вид інформації	Розподіл за місцями			
	I місце (%)	II місце (%)	III місце (%)	IV місце (%)
повнотекстова	85	9	4,5	1,5
бібліографічна	45	43	7,5	4,5
реферативна	3	37	37	23
фактографічна	-	31	40	29

Одним із завдань дослідження було з'ясувати, скільки часу (в середньому) користувачі витрачають на пошук потрібної їм інформації з питань бібліотекознавства, бібліографознавства, книгознавства, документознавства й інформаційної діяльності. Результати показали, що більшість знаходить її досить швидко. До 15 хв на цей процес витрачають 25 % респондентів; 15–30 хв достатньо 24 %; від 30 до 60 хв для 27 %; від 1 до 1,5 годин необхідно 3 % опитаних; 1,5–2 години – 9 %; такій самій кількості користувачів потрібно для пошуку більше 2 год. Один день і більше шукають інформацію 3 % респондентів.

Нечисленний відсоток тих, що на пошук інформації витрачають більше 90 хв, говорить, насамперед, не про якість ДПА, а скоріше, про велику вимогливість користувачів до результатів пошуку, або про їх невміння користуватися інформаційно-пошуковими системами.

Наступне запитання анкети було відкритим і передбачало з'ясувати теми (проблеми), з яких користувачам бракує інформації у ДНПБ. Серед визначених проблем називалися питання дитячої книжки; науково-методична діяльність НПБ України та НБУВ; оплата праці шкільного бібліотекаря при використанні комп'ютера у роботі; редагування; видавнича справа; методика бібліографування; дослідження про українські і російські періодичні видання XIX – др. пол. XX ст.; вивчення інформаційних потреб користувачів; стандартизація в галузі інформаційної діяльності; інновації в галузі бібліотечної діяльності; сучасний стан

бібліотечної справи в Україні й за її межами; комплектування фонду та його аналіз; каталогізація документів. Причому на нестачі інформації з трьох останніх тем наголошували респонденти і 2007 р. Також користувачам не вистачає науково-методичної продукції НПБ України та НБУВ, авторефератів дисертацій з питань читання та інформаційної культури; електронної повнотекстової версії журналу «Шкільна бібліотека».

Що стосується років видань, у яких користувачі ДНПБ відчують найбільшу потребу, то тут їхні пріоритети не змінилися: потреба в літературі, надрукованій за останні 9 років, відчутна для 80 % респондентів; на другому місці – видання 1992–2000 рр. (19 %); за ними йдуть документи, видані до 1917 р. (9 %) та 1946–1991 рр. (8 %); видань 1917–1945 рр. потребує 4 % респондентів. Різниця полягає лише в тому, що у 2007 р. потребу у літературі попередніх років мав більший відсоток користувачів, що пояснюється й участю науковців ДНПБ України ім. В. О. Сухомлинського у науково-дослідній роботі бібліотеки за темою «Створення, становлення і розвиток освітянських бібліотек України (X–XX ст.)» (2001–2005 рр.), й фактом зменшення кількості студентів, що вивчають історію бібліотечної справи у вищих навчальних закладах, про що вже було сказано вище.

У наступному запитанні респондентам було запропоновано визначити з кола офіційних, наукових, довідкових, навчальних, періодичних та інших документів необхідні та найбільш і найменш доступні для них, тобто проранжувати.

Найбільш необхідними й доступними (користувачі поставили 3 бали за 3-бальною шкалою) вони вважають, як і в попередньому дослідженні, періодичні видання (53 %). За ними йдуть офіційні (закони, укази, постанови) видання (45 %), збірники наукових статей (31,5 %), довідкові (26 %), навчальні і навчально-методичні (19 %) та інформаційно-бібліографічні (інформаційні, бібліографічні, реферативні, оглядові) видання (18 %). Треба відзначити, що офіційні видання та збірники наукових статей дещо піднялися в рейтингу, а довідкові – навпаки: з другого місця опустилися на четверте.

Найменш доступними (1 бал за 3-бальною шкалою) для респондентів є наукові рекомендації (20 %), неопубліковані видання (дисертації, депоновані рукописи, звіти про НДР) (19 %), аудіовізуальні та електронні документи (по 17 %). Останні два у 2007 р. у цьому рейтингу тримали першість. Тобто, можна зробити висновок, що ситуація з комплектування фондів бібліотеки електронними документами змінилася на краще.

Наступне питання дозволило виявити основні джерела одержання відомостей про інформаційні ресурси ДНПБ з питань бібліотекознавства,

бібліографознавства, документознавства й інформаційної діяльності. Думки респондентів з цього приводу дещо змінилися у порівнянні з 2007 р. Не зважаючи на те, що перші два місця за затребуваністю посідають ті ж джерела, що й минулого разу – бібліотечні карткові каталоги (81 %) та систематична картотека статей (70 %), на третє місце з 10-го піднявся електронний каталог ДНПБ; його послугами користуються 52 % опитаних (у 2007 р., коли він тільки починав створюватися, – 19 %). Далі в рейтингу ідуть періодичні видання (47 %), тематичні картотеки статей (39 %), книжкові виставки та веб-портал бібліотеки (по 38 %); останній 2007 р. мав 25 % прихильників. Збільшення відвідувань свідчить про зростання його інформативності, вдосконалення доступу користувачів до інформаційних ресурсів з питань бібліотекознавства, бібліографознавства, документознавства й інформаційної діяльності, представлених на порталі, про роботу, що її проводить бібліотека з популяризації послуг порталу, і про оволодіння користувачами навичками роботи в Інтернеті, за допомогою якого пошук інформації про ресурси ДНПБ України ім. В. О. Сухомлинського, до речі, проводять вже 37 % респондентів (2007 р. – 16 %). А от бібліографічні огляди у ДНПБ трохи втратили свої позиції: цього разу їм надали перевагу 29 % опитаних (2007 р. вони мали 45,5 % і посідали 6 місце за популярністю). Найменше користувачів (5,5 %), як і минулого разу, використовують бази даних на CD-R.

На запитання «Які джерела вторинної інформації з бібліотекознавства, бібліографознавства, книгознавства з фондів ДНПБ Ви найчастіше використовуєте в своїй науковій та прикладній діяльності» відповіді розподілилися таким чином: бібліографічними посібниками ДНПБ послуговується 41 % респондентів (у 2007 р. було на 13 % більше); УРЖ «Джерело» – 37 %; прикнижкова й пристатейна бібліографія стає в пригоді 35,5 % респондентам; по 26 % припадає на «Літопис книг», «Літопис журнальних статей», бібліографічні покажчики «Бібліотекознавство і бібліографія України» та «Нові видання України»; 20 % – на «Літопис газетних статей»; 15,5 % – на бібліографічну інформацію «Библиотечное дело и библиография» і замикає перелік, як і 3 роки тому, «Літопис авторефератів дисертацій» – 9 %.

У 2007 р. при ранжуванні фахових періодичних видань найкориснішим був визнаний журнал «Вісник Книжкової палати», який набрав тоді 68 %. У цього річного дослідженні першість – за «Бібліотечним вісником» (64 %); видання Книжкової палати України – на другому місці (63 %); далі «Бібліотечна планета» (58 %), газета «Шкільна бібліотека плюс» (45,5 %), «Бібліотекознавство. Документознавство. Інформологія» (43 %),

«Библиотековедение» (42 %), «Шкільна бібліотека» та «Бібліотечний форум України» (по 38 %), «Библиография» (30 %).

Не популярними у користувачів є журнали РФ «Новости Международной федерации библиотечных ассоциаций и учреждений», який відмітили 5,5 %, «Медиатека и мир» (3 %) та «Независимый библиотечный адвокат» (2 %).

Врахувавши результати попереднього дослідження, бібліотека з другого півріччя 2009 р. відмовилася від передплати деяких непопулярних у читачів періодичних видань, в тому числі, і названого. У цей перелік потрапив і журнал-збірник сценаріїв для бібліотек і шкіл «Читаем, учимся, играем», що викликало нарікання деяких користувачів, адже що нецікаво одному, може стати у пригоді іншому.

Деякі респонденти зазначили, що їм бракує у фонді КБ ДНПБ таких періодичних видань, як «Научная и техническая информация» (це вже вдруге), РЖ «Информатика», «Вісник Національної Академії державного управління при Президентіві України», видань Російської академії державної служби при Президентіві Російської Федерації, електронної версії журналу «Шкільна бібліотека».

На прохання назвати книжкові видання бібліотекознавчої тематики останніх 2–3 років з фондів ДНПБ, що зацікавили користувачів і були ними використані у професійній діяльності, відгукнулася третина опитаних.

Серед книжкових видань ними називалися «Библиотечный фонд», навчально-методичний посібник Т. А. Петрової (М., 2007), «Библиотечная энциклопедия» (М., 2007), науковий збірник «Історія освітянських бібліотек України» (К. : ДНПБ України ім. В. О. Сухомлинського, 2006), «Наукові праці Національної бібліотеки України імені В. І. Вернадського», «Наукові праці Державної науково-педагогічної бібліотеки України імені В. О. Сухомлинського» (К., 2008), монографії П. І. Рогової «Педагогічні бібліотеки України (друга половина XIX – 20-ті роки XX ст.)» (К., 2009) та Л. А. Дубровіної й О. С. Онищенко «Бібліотечна справа в Україні в XX столітті» (К., 2009), «Настольная книга библиотекаря» Н. Ю. Савельєвої, «Справочник библиотекаря» (Спб., 2001), «Наукові праці Кам'янець-Подільського національного університету. Сер. Бібліотекознавство. Книгознавство. Вип. 1» (Кам'янець-Подільський, 2008), підручник Н. М. Кушнарєнко «Документоведение» (8-ме вид., К., 2008) та ін. А з видань, що зацікавили респондентів, але були відсутні у фонді ДНПБ України ім. В. О. Сухомлинського, названо «Российские правила каталогизации», «Академическая библиотека в современной информационной среде» О. Л. Лаврик (Новосибірськ, 2003), курс лекцій для

аспірантів та пошукувачів «Библиотековедение, библиографоведение и книговедение как единая научная специальность» Ю. М. Столярова (Орел, 2007), матеріали регіональної науково-практичної конференції «Электронные ресурсы библиотек региона» (Новосибірськ, 2008) та деякі праці С. Г. Кулешова.

Як показало дослідження, 40 % респондентів не обмежуються фондами ДНПБ, а є одночасно користувачами кількох книгозбірень, таких, як Національна парламентська бібліотека України (23 %), Національна бібліотека України імені В. І. Вернадського (20 %), наукова бібліотека Національного педагогічного університету ім. М. П. Драгоманова (5,5 %), Національна бібліотека України для дітей (3 %), Публічна бібліотека ім. Лесі Українки міста Києва (1 %), наукова бібліотека ім. М. Максимовича Київського національного університету ім. Тараса Шевченка (1 %), наукові бібліотеки Національної академії педагогічних наук України. Крім того, опитані за допомогою Інтернету користуються послугами провідних бібліотек України й світу, і, звісно, фондами бібліотек, в яких деякі з них працюють.

У 2007 р. інформаційні ресурси ДНПБ не повною мірою відповідали інформаційним потребам 43 % респондентів, тому вони користувалися й фондами інших бібліотек. Можна вважати різницю у 3% показником покращення формування фонду кабінету бібліотекознавства бібліотеки, тим більше, що на запитання «які зміни, на Ваш погляд, відбулись у формуванні інформаційного ресурсу з питань бібліотекознавства, бібліографознавства, документознавства й інформаційної діяльності ДНПБ України ім. В. О. Сухомлинського за останні 3 роки?» 82 % проанкетованих відповіли, що якість та повнота фондів поліпшилися.

Чи влаштовує Вас режим роботи кабінету бібліотекознавства – таким було наступне запитання, на яке відповіло 95 % опитаних, із них 98 % дали ствердну відповідь.

У кінці анкети містилося звернення до респондентів з проханням висловити побажання щодо удосконалення комплектування фонду ДНПБ з питань бібліотекознавства, бібліографознавства, документознавства й інформаційної діяльності. На жаль, на це запитання відповіло лише 28 % опитаних, із них 28 % дякують бібліотеці за роботу і вважають, що фонд формується добре. Що стосується конструктивних пропозицій, то чимала частина з них звучить як побажання бачити у бібліотеці «більше нових видань» – друкованих та електронних, зарубіжних та українських, з питань організації й збереження фондів та з питань бібліографії. Також користувачі радять розширити співпрацю з вітчизняними бібліотеками взагалі й

бібліотеками освітянської мережі, зокрема, з метою обміну базами даних з бібліотекознавчих питань, відвідувати огляди нових надходжень у відділі наукового аналізу та розвитку бібліотечної справи НПБ України; пропонують бібліотеці вжити заходів задля одержання обов'язкових примірників видань з бібліотекознавства, бібліографознавства, документознавства й інформаційної діяльності, хоча б у електронному вигляді; вважають за необхідне збільшити фінансування на комплектування фондів з названих питань, створити окремий читальний зал кабінету бібліотекознавства, відновити передплату журналу «Читаем, учимся, играем».

Підбиваючи підсумки дослідження, можна зробити такі висновки:

✓ потреби респондентів в інформації з питань бібліотекознавства, бібліографознавства, документознавства, книгознавства й інформаційної діяльності у 2010 р., як і у 2007 р., доволі сталі, хоча відзначається деяке зниження інтересу до документів з історії бібліографії, книги й друкарства, документа;

✓ здебільшого користувачі у своїй роботі надають перевагу повнотекстовій інформації;

✓ на пошук потрібної інформації більшість респондентів витрачає максимум 1 годину;

✓ як і три роки тому, користувачі відчувають брак інформації з деяких тем (проблем);

✓ найбільшу потребу опитані відчувають в літературі, надрукованій останніми роками;

✓ як і в попередньому дослідженні, періодичні видання є найбільш необхідними й доступними для користувачів кабінету бібліотекознавства;

✓ відомості про інформаційні ресурси ДНПБ з питань бібліотекознавства, бібліографознавства, документознавства й інформаційної діяльності респонденти одержують з різних джерел, і хоча електронний каталог застосовує для пошуку на 33 % більше опитаних, ніж у 2007 р., та й веб-портал з Інтернетом стали більше використовувати для пошуку інформації про ресурси бібліотеки, все ж перевага надається бібліотечним картковим каталогам й систематичній картотечі статей;

✓ п'ятірку найкорисніших періодичних видань для користувачів, як і три роки тому, хоча з деякими змінами позицій, складають «Бібліотечний вісник», «Вісник Книжкової палати», «Бібліотечна планета», «Шкільна бібліотека плюс» та «Бібліотекознавство. Документознавство. Інформологія»;

✓ як і 2007 р., респонденти не обмежуються фондами ДНПБ, а є користувачами кількох книгозбірень;

- ✓ якість та повнота фондів у порівнянні з 2007 р. поліпшилися;
- ✓ режим роботи кабінету бібліотекознавства влаштовує значну більшість респондентів;
- ✓ висловлені в анкетах думки і побажання говорять про те, що користувачам КБ ДНПБ необхідна фахова література і що вони зацікавлені в удосконаленні комплектування його фонду.

У результаті проведеного порівняльного аналізу інформаційних потреб користувачів з питань бібліотекознавства, бібліографознавства, документознавства й інформаційної діяльності одержана важлива інформація, яка виявляє шляхи подальшої оптимізації формування інформаційного ресурсу з названих питань. Перш за все, акцент необхідно зробити на удосконалення комплектування фонду кабінету бібліотекознавства електронними ресурсами та на формування взаємовигідних зв'язків як з провідними бібліотеками України, так і з книгозбірнями мережі освітянських бібліотек Міністерства освіти і науки та Національної академії педагогічних наук України щодо створення та спільного використання корпоративних бібліографічних інформаційних ресурсів для повнішого і оперативнішого обслуговування користувачів. А висловлені користувачами побажання враховуватимуться при складанні річних та перспективних планів роботи бібліотеки, що сприятиме більш якісному формуванню її фондів.

Список використаних джерел

1. *Артеменко К. Н.* Профессиональное чтение библиотекарей: состояние, управление, методическое обеспечение : автореф. дис. ... канд. пед. наук : 05.25.03 / К. Н. Артеменко; Ленинград. гос. ин-т культуры им. Н. К. Крупской. – Л., 1986. – 17 с.
2. *Богданов Г. О.* Інформаційні потреби користувачів Ресурсного центру НПБ України для бібліотекарів та рівень їхнього задоволення / Г. Богданов, О. Білозерська // *Бібл. планета.* – 2001. – № 1. – С. 17–18.
3. *Высоцкая Е. К.* Библиотекарь как читатель: итоги исследования / Е. К. Высоцкая // *Мир б-к сегодня.* – 1995. – № 3. – С. 35–45.
4. *Галюк Л. Р.* Деякі підсумки вивчення змісту і культури читання бібліотекарів / Л. Р. Галюк, А. М. Перепеча // *Бібліотекознавство і бібліографія / Харк. держ. ін-т культури.* – Х., 1992. – Вип. 31. – С. 88–94.
5. *Дрешер Ю. Н.* Изучение информационных потребностей и информационного поведения специалистов в структуре деятельности по обеспечению комфортной информационной среды / Ю. Н. Дрешер, Т. А. Атланова // *Науч. и техн. б-ки.* – 2005. – № 11. – С. 5–14.
6. *Евтюхина Е. А.* Информационный запрос как выражение психологической

связи, существующей в системе документальных коммуникаций / Е. А. Евтюхина // *Науч. и техн. б-ки СССР.* – 1991. – № 5. – С. 14–15.

7. *Евтюхина Е. А.* К вопросу о сущности информационного интереса / Е. А. Евтюхина // *Науч. и техн. б-ки СССР.* – 1991. – № 3. – С. 18–21.

8. *Евтюхина Е. А.* К проблеме диагностирования информационных потребностей / Е. А. Евтюхина // *Вестн. Библ. Ассамблеи Евразии.* – 2006. – № 1. – С. 65–68.

9. *Зинчук Н. В.* Совершенствование библиотечно-информационного обеспечения научных исследований по библиотековедению и библиографии в Центральной научной библиотеке им. В. И. Вернадского Академии наук Украинской ССР / Н. В. Зинчук // *Оптимизация научных исследований в области библиотековедения и библиографии : сб. науч. тр.* – М., 1989. – С. 102–110.

10. *Карташов Н. С.* Особенности читательского интереса / Н. С. Карташов // *Библиотекарь.* – 1967. – № 6. – С. 18–22. – Отзывы : там же; 1967. – № 9. – С. 50–53; № 10. – С. 59–62. 1968. – № 5. – С. 46–50; № 6. – С. 55–57.

11. *Карташов Н. С.* Проблема соответствия библиотечных фондов информационным потребностям / Н. С. Карташов // *Совет. библиотековедение.* – 1978. – № 4. – С. 45–58.

12. *Кирпичева И. К.* Изучение информационных запросов специалистов в целях совершенствования библиотечно-библиографического обслуживания / И. К. Кирпичева // *Библиотеки СССР.* – М. : Книга, 1968. – Вып. 40. – С. 49–63.

13. *Кирпичева И. К.* Проблема информационных потребностей в библиотековедческих исследованиях / И. К. Кирпичева // *Совет. библиотековедение.* – 1983. – № 5. – С. 17–29.

14. *Кирпичева И. К.* Программа и методы исследования профессиональных потребностей специалистов в библиотечно-библиографической информации / И. К. Кирпичева // *Специалист – библиотека – библиография : опыт исслед. проф. потребностей в информ.* / Гос. публ. б-ка им. М. Е. Салтыкова-Щедрина. – М. : Книга, 1971. – Гл. 1. – С. 13–44.

15. *Ковальчук Г. Д.* Проблема професійного читання бібліотечних працівників як аспект дослідження / Г. Д. Ковальчук // *Бібліотекознавство і бібліографія : республік. міжвідом. наук.-метод. зб. / Харк. держ. ін-т культури.* – Х., 1984. – Вип. 24. – С. 84–88.

16. *Коготков Д. Я.* Информационные потребности и основные группы потребителей библиографической информации / Д. Я. Коготков // *Библиографическая деятельность библиотеки: организация, технология, управление : учебник / Д. Я. Коготков.* – СПб. : Профессия, 2003. – Гл. 4. – С. 42–66.

17. *Куштанова Л. И.* Информационное обеспечение специалистов библиотечного дела / Л. И. Куштанова // *Информационная культура специалиста: гуманитарные проблемы : межвузов. науч.-практ. конф., Краснодар–Новороссийск, 23–25 сент. 1993 г. : тезисы докл.* – Краснодар, 1993. – С. 126–127.

18. *Куштанова Л. И.* Совершенствование информационного обеспечения специалистов библиотечного дела: комплексный подход / Л. И. Куштанова,

И. П. Осипова, Л. Б. Хайцева // Румянцевские чтения : тезисы докладов и сообщений науч.-практ. конф., 14–15 апр. 1994 г. – М., 1994. – Ч. 1. – С. 84–87.

19. *Лопата О.* Моніторинг використання інформаційних ресурсів залів періодичних видань / О. Лопата, С. Верещагіна // Наук. пр. Нац. б-ки України ім. В. І. Вернадського / редкол. : О. С. Онищенко та ін. – К. : НБУВ, 2005. – Вип. 14. – С. 240–263.

20. *Ляшенко Л. В.* Вивчення, забезпечення та розвиток інформаційних потреб бібліотекарів в умовах формування інформаційного суспільства : автореф. дис... канд. пед. наук : 07.00.08 / Л. В. Ляшенко ; Київ. нац. ун-т культури і мистецтв. – К., 2002. – 20 с.

21. *Масловська С.* Наукові засади інформаційного забезпечення бібліотечної галузі / С. Масловська // Наук. пр. Нац. б-ки України ім. В. І. Вернадського / редкол. : О. С. Онищенко та ін. – К. : НБУВ, 2000. – Вип. 5. – С. 77–85.

22. *Матусевич В. В.* Організація задоволення професійних потреб бібліотечних фахівців / В. В. Матусевич // Создание, интеграция, использование информационных ресурсов инновационного развития : междунар. конф. : тез. докл. и сообщ. – К. : УкрИНТЭИ, 1997. – С. 158–160.

23. *Новальська Т.* Вплив особистісного читання бібліотекарів на рівень професійної компетентності / Т. Новальська // Вісн. Кн. палати. – 2003. – № 12. – С. 21–23.

24. *Новальська Т.* Дослідження читання бібліотечних працівників України (20–80-ті роки ХХ ст.) / Т. Новальська // Вісн. Кн. палати. – 2003. – № 10. – С. 19–22.

25. *Новальська Т.* Підвищення фахового рівня бібліотечних працівників України (на матеріалах досліджень професійного читання у 90-ті рр. ХХ ст.) / Т. Новальська // Вісн. Кн. палати. – 2003. – № 11. – С. 17–19.

26. *Новальська Т. В.* Про читання бібліотекарів на початку ХХІ століття / Т. Новальська // Бібліотекознавство. Документознавство. Інформологія. – 2004. – № 2. – С. 45–49.

27. Повышение уровня организации чтения библиотечных работников г. Киева: (Справка о результатах исслед.). – К., 1980. – 5 с.

28. *Райкова Г. А.* Информационные потребности и ресурсное обеспечение специалистов библиотечной сферы : дис. ... канд. пед. наук : 05.25.03 / Г. А. Райкова; Моск. гос. ун-т культуры и искусств. – М., 2005. – 181 с.

29. *Рубан А. І.* Формування всеукраїнського інформаційного ресурсу з питань галузевого бібліотекознавства / А. І. Рубан // Вісн. Кн. палати. – 2008. – № 11. – С. 10–15.

30. *Савіна З.* Соціальний образ українського бібліотекаря 90-х років : (за поперед. результатами дослідж.) / З. Савіна // Український бібліотекар: минуле, сучасне, майбутнє : постановка та дослідж. пробл. : матеріали наук. конф. / Нац. парлам. б-ка України ; уклад. С. Навродська ; відп. за вип. З. Савіна. – К., 2000. – С. 3–7.

31. *Савіна З.* Фахівець наукової бібліотеки : (за матеріалами дослідж.) / З. Савіна // Соціологічні дослідження в бібліотеках : інформ.-аналіт. бюл. – К., 2001. – Вип. 26. – С. 3–12.

32. *Слободяник М. С.* Наукова бібліотека: еволюція структури і функцій в період освоєння інформаційних технологій : автореф. дис. ... д-ра пед. наук : 05.25.03 / М. С. Слободяник ; Центр. наук. б-ка ім. В. І. Вернадського. – К., 1995. – 45 с.

33. Соціальний портрет бібліотекаря : основ. полож. прогр. та методики дослідж. / Нац. парлам. б-ка України. – К., 1999. – Бібліогр. : 26 назв.

34. Специалист – библиотека – библиография : опыт исслед. проф. потребностей в информ. / Гос. публ. б-ка им. М. Е. Салтыкова-Щедрина. – М. : Книга, 1971. – 446 с.

35. *Чачко А. С.* Библиотекари как социально-профессиональная группа : дис. ... д-ра пед. наук в виде науч. докл. : 05.25.03 / А. С. Чачко ; Моск. гос. ин-т культуры. – М., 1991. – 30 с.

36. *Чачко А. С.* Библиотечный специалист: особенности труда и профессионализации / А. С. Чачко. – 2-е изд. – К., 1986. – 192 с.

37. Что мы читаем? Какие мы? : сб. науч. тр. Вып. 2. Чтение библиотекарей / РНБ ; сост. Е. К. Высоцкая. – СПб., 1996. – 132 с.

38. *Шехурин Д. Е.* К вопросу о критерии информационных потребностей / Д. Е. Шехурин // Научн.-техн. информ. – 1968. – Сер. 1. – № 5. – С. 3–7.

39. *Шехурин Д. Е.* Моделирование информационных потребностей библиотечных работников / Д. Е. Шехурин // Науч. и техн. б-ки. – 1987. – №1. – С. 3–8.

40. *Шматова Л. И.* Развитие культуры чтения библиотекаря : автореф. дис. ... канд. пед. наук : 05.25.03 / Л. И. Шматова ; Ленинград. гос. ин-т культуры им. Н. К. Крупской. – Л., 1985. – 16 с.